

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT BİLİNMEYEN BİR RİSÂLE: HAZÂ KİTÂBU MESÂ'İLİ ŞETTÂ VE BİHİ NESTA'İN

Işıl Pınar ÖZLÜK*

ÖZ

Klasik Türk Edebiyatı, kapsadığı geniş coğrafya ve varlığını sürdürdüğü yüzyıllar içerisinde pek çok kıymetli eserin yazıldığı bir dönemdir. Ancak halen birçok eser üzerinde çalışma yapılmamıştır. Özellikle XIV ve XV. yüzyıllarda yazılmış eserlerin bir kısmının yazarları ve telif tarihleriyle ilgili bilgiler mevcut değildir. Kütüphane kataloglarında, el yazmalarının çoğu hakkında verilen bilgiler, sayfa sayısı ve konularının ötesine geçmemektedir. Bu çalışmada Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler bölümünde bulunan 06 Mil Yz A 8835 numaralı yazma eser hakkında kısaca bilgi verilecek ve eserin 100b-103a varaklarında bulunan "Hazâ Kitâbu Mesâ'ili Şettâ ve Bihi Nesta'in" başlıklı risâle dikkatlere sunulacaktır. Eser katalogda, *Kitâb-ı Ahvâl-i Kıyâmet* olarak kayıt altına alınmıştır. Bunun sebebi eserdeki ilk metnin *Hazâ Kitâb-ı Ahvâl-i Kıyâmet* başlığını taşımasıdır. İkinci eserin başlığı yoktur. Ancak burada geçen beyitler metnin yazarı hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir. "İman nedir?" sorusuyla başlayan eser, imanın şartları, İslam'ın şartları, erkeğin eşi üzerindeki hakları gibi dini konular üzerinde durmaktadır. Bazı rivayetler, ayet ve hadislerle bahsedilen konular açıklanmıştır. Üçüncü eser ise cuma namazı, bayram namazı ve cenaze namazı hakkında bilgi vermektedir. Katalogda *Kitâb-ı Ahvâl-i Kıyâmet* başlığıyla tek eser gibi görünen yazma, muhtemelen hepsi aynı yazara ait olan üç farklı eseri ihtiva etmektedir. Çalışmamızda 8835 numaralı yazmadaki üçüncü eser transkribe edilmiştir. Bahsedilen konular özetletmiş ve metnin sonuna orijinal metin eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Yazma Eserler, Ahvâl-i Kıyâmet, Hacı Mustafaoğlu, Hazâ Kitâbu Mesâ'ili Şettâ ve Bihi Nesta'in

AN UNKNOWN TREATISE FROM THE OLD ANATOLIAN TURKISH PERİOD: KİTÂBU MESÂ'İLİ ŞETTÂ VE BİHİ NESTA'İN

ABSTRACT

Classical Turkish Literature is a period in which many valuable works have been written within the wide geography it covers and the centuries of its existence. However, many works have still not been studied. Especially some of the works written in the XIVth and XVth centuries do not have information about their authors and dates of composition. In library catalogs, the information given about most of the manuscripts does not go beyond the number of pages and their subjects. In this study, we will give brief information about the manuscript numbered 06 Mil Yz A 8835 in the Manuscript and Rare Works section of the National Library and will present the work titled "Hazâ Kitâbu Mesâ'ili Şettâ ve Bihi Nesta'in" in the 100b-103a of the work. The work is recorded in the catalog as *Kitâb-ı Ahvâl-i Kıyâmet*. This is because the first text is titled *Hazâ Kitâbu Ahvâl-i Kıyâmet*. The second work has no title. However, the couplets here are important for providing information about the author of the text. The work begins with the question "What is faith?" and focuses on religious issues such as the conditions of faith, the conditions of Islam, and the rights of a man over his wife. Some narrations, verses and hadiths are used to explain these topics. The third work provides information about Friday prayers, Eid prayers and funeral prayers. The manuscript, which appears as a single work in the catalog with the title *Kitâb-ı Ahvâl-i Kıyâmet*, actually contains three different works, probably all by the same

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 16.08.2023; Yayına Kabul Tarihi: 19.09.2023

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, KIRIKKALE, ORCID ID: 0000-0001-7998-4740, E-posta: ipozluk@hotmail.com

author. In our study, the third work in manuscript 8835 was transcribed. The mentioned topics have been summarized and the original text has been added at the end of the text.

Keywords: Classical Turkish Literature, Manuscripts, Ahvâl-i Kiyâmet, Hacı Mustafaoğlu, Hazâ Kitâbu Mesâ'ili Şetta ve Bihi Nesta'n

Giriş

Çalışmamız, Milli Kütüphane El Yazması ve Nadir Eserler Koleksiyonu 06 Mil Yz A 8835 numarada kayıtlı olan yazmanın 99b-103a varaklarında bulunan dinî bir risâleyi ele almaktadır. Ele aldığımız risâlenin de içerisinde bulunduğu yazma, koleksiyon kayıtlarına *Kitâb-ı Ahvâl-i Kiyâme* olarak girmiştir. Bunun sebebi eserdeki ilk metnin *Hazâ Kitâbu Ahvâli Kiyâmet* başlığını taşımasıdır. 210x147-155x85 boyutlarında olan ve her sayfada 13 satır bulunan eser, abadî kâğıda hareketli nesirle kaleme alınmıştır. Katalogda bunların dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Metnin müellifi ve telif tarihiyle ilgili bilgi, istinsah kaydı bulunmamaktadır. Metnin ilk varaklarında keşideler ve duraklar kırmızı renkle gösterilmesine rağmen eser ilerledikçe baştaki düzen kaybolmuştur. 06 Mil Yz A 8835 numaralı yazma eser, 102 varaktan oluşmaktadır. Metnin müellifiyle ilgili yegâne bilgi, eserin içerisindeki ikinci metinde yer alan bir kasidede geçmektedir. Katalogda *Kitâb-ı Ahvâl-i Kiyâme* başlığıyla tek eser gibi görünen yazma, üç farklı eseri ihtiva etmektedir.

Metnin 82b-83a varaklarındaki kasidede Hacı Mustafaoğlu ve Yahya isimleri geçmektedir. Döneme ait kaynaklarda hakkında bir bilgiye ulaşamadığımız Yahyâ hakkında, mevcut olan iki eserden hareketle M. Fatih Köksal ve Zuhâl Kültüral'ın bazı tespitlerde bulunduğu görülmektedir. Buna göre eserin yazarı, şiiirlerinde "Za'îf" mahlasını kullanan Yıldırım Bayezid'in damadı Emir Sultan'ın müritlerinden Hacı Mustafaoğlu Yahyâ olup, Bursa'da yaşamıştır (Kültüral, 2009) (Köksal, 2014). Elimizdeki yazmada, başlığı olmayan ikinci metinde mensur şekilde akış devam ederken kırmızı mürekkeple yazılan "kaside" kelimesinden sonra 33 beyitlik bir şiiirle karşılaşmaktayız. Kasidenin 19. ve 25. beyitleri şu şekildedir;

*Bu Hâcî Muştafa oğlu İlâhî
İçini vü taşını hikmet eyle 82b-b.19*

*Eger kurtulmak isterseñ i Yahyâ
Bu halka karışma vahdet eyle 83a-b.25*

Yukarıdaki beyitlerden hareketle ikinci metnin yazarının Hacı Mustafaoğlu Yahyâ olduğunu söylemek mümkündür. Kasidenin 19. ve 25. beyitlerinde geçen isimlerden yola çıkılarak yapılan araştırma sonucunda, Zuhâl Kültüral'ın *Hacı Mustafaoğlu, Mecma'ü'l-envâr Tenkitli Metin-İnceleme* (2009) adını taşıyan kitabı ile M. Fatih Köksal'ın *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğüne* yazdığı *Za'îf, Yahyâ, Hacı Mustafaoğlu* maddesi¹ ve *Mevlid-nâme'sine* (2011) ulaşılmıştır. Köksal'ın, edebiyatımızda 123 mevlid şairinin bulunduğu tespitini yaptığı bu önemli ve hacimli eserde bahsedilen şairlerden biri de Hacı Mustafaoğlu Yahyâ'dır (bk. Köksal, 2011). Yahyâ'nın bugüne kadar tespit edilen 2 eseri bulunmaktadır. Bunlardan ilki; 1726 beyitten oluşan *Mecma'ü'l-envâr*'dir. Her ne kadar Kültüral, *Mecma'ü'l-envâr*'in üç nüshasını tespit ettiğini ifade

¹ [ZA'İF, Yahyâ, Hâcî Mustafâoğlu \(yesevi.edu.tr\)](http://yesevi.edu.tr)

etmişse de (Kültürel, 2009, s. 12) Köksal bu üç nüsha dışında eserin iki yeni nüshası² hakkında bilgi verip tanıtmıştır (Köksal, 2014). XV. yüzyıl mevlitlerinden olan eserin telif tarihi (896/1490) ile müellifin/şairin yaşadığı yerle ilgili malumat, metinde şu beyitlerde verilmektedir (Kültürel, 2009, s. 12).

*Hem sekiz yüz toksan altıda kitâb
Oldı hâtm "vallâhü a'lem bi's-şavâb"
M.E.-1742*

*Hem Burusa'da nişâr idüp cânı
İki haftada tamâm itdüm bunı
M.E.-1744*

Kültürel'in çalışmasındaki 1776 numaralı beyit, şairin mahlasının geçmesi bakımından önemlidir.

*İy Za'îf uzatma sözün ne bilürsin medhini
Kim mürîd oldun o şâha var Hak'a şükr it kesîr
M.E. - 1776*

Hacı Mustafaoğlu Yahyâ'nın bir diğer eseri *Siyer-i Nebî* mesnevisidir. Mesnevinin herhangi bir yerinde ismiyle ilgili bir bilgi bulunmamasına rağmen Millî Kütüphane'nin Yazmalar Kataloğunda *Siyer-i Nebî* adıyla kaydedilmiştir. Aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" ve "mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün" kalıpları kullanılarak yazılmıştır. Telif tarihi belli olmamakla birlikte, eserde *Mecma'ül Envâr*'dan bahsedilmesi eserin 1490'dan sonra kaleme alındığını göstermektedir³. İki nüshası bulunan mesnevi, yaklaşık 700 beyitten oluşmaktadır (Köksal, 2014). Köksal'ın TEİS'te yazmış olduğu *Za'îf, Yahyâ, Hacı Mustafaoğlu* maddesinde *Siyer-i Nebî*'den verdiği beyit örneğiyle elimizdeki metnin 82b ve 83a varaklarından alınan beyitler, *Siyer-i Nebî* 36b'deki *hîç* kelimesi dışında birebir aynıdır:

06 Mil Yz A 8835 <i>Bu Hâcî Muştafa oğlu İlâhî İçini vü taşını hikmet eyle 82b</i>	TEİS'den alınan HM yz1:vr.36 <i>Bu Hâcî Mustafâ oğlın İlâhî İçini vü taşını hikmet eyle HM yz1:vr.36b</i>
<i>Eger kurtulmak isterseñ i Yahyâ Bu halka qarışma vahdet eyle 83a</i>	<i>Eger kurtılmak istersen i Yahyâ Bu halka hîç qarışma vahdet eyle HM yz1:vr.36b</i>

06 Mil Yz A 8835 numaralı yazma metne bakıldığında ilk olarak karşımıza 1b-76a arasında bulunan "ahvâl-i kıyâmet" konulu eser çıkmaktadır. Kıyametin alametleri, cennet ve cehennemde insanları bekleyen ödüller ve cezalar, yer yer hikâyeler, rivayetler, ayetler ve hadislerle desteklenerek okuyucunun dikkatine sunulmuştur. "Kıyâmet"; Arapça isim olan "kıyâm" kelimesinden gelmektedir. "Kıyâm", ayağa kalkma, ayakta durmak anlamındadır (Devellioğlu, 1998, s. 518). Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâmiyet'te "kıyâmet" kavramı mevcuttur. Kıyamet var

² Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi 2398; Bayezid Umumi Kütüphanesi 5308/2; Yapı ve Kredi Bankası Sermet Çifter Kütüphanesi 1042; Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmalar 195/2; Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Edebi Türkî 362.

³ M. Fatih Köksal Özel Kütüphanesi Yz. 197/2-Mec. 59; TDK Kütüphanesi B 28.

olan dünya hayatının ve kâinatın sonunun gelmesidir. Kıyametle birlikte ölümlerin mezarlarından kalkacağı ve Allah'ın huzuruna çıkacakları inancı, kıyâm kelimesinin anlamıyla bağlantılıdır. *Kur'ân-ı Kerîm*'de Ankebût 29/64'te "Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı." ifadesi İslam inancındaki ahiret kavramını ve dünyaya bakış açısını göstermektedir. Dünya bir ekim ve verim tarlasıdır. Bu dünyadaki amelleri Müslümanları ebedî hayata hazırlamaktadır. *Kur'ân-ı Kerîm*'in yasakladıklarından sakınan kişiye ahirette korku yoktur. Hemen her dinin ve inancın temelindeki "iyi insan" olmaya yönelik amellerin teşvik edilmesi ve ödüllendirilmesi düşüncesi *Kur'ân-ı Kerîm*'de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Vadedilenlere kavuşmak için kıyametin kopması gerekmektedir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de kıyametin yaklaştığını gösteren işaretlere birçok ayette yer verilmiştir. Edebiyatımızda da bu konuyla ilgili pek çok eser yazılmıştır. *Ahvâl-i Kıyâmet*, *Ahvâl-i Mahşer*, *Dâstân-ı Mahşer*, *Mahşer-nâme* gibi isimler taşıyan bu eserlerden bir tanesi de elimizdeki yazmada bulunan ilk kitaptır. Bu kitap; Allah'ın yardımıyla bu kitabı tamamladım manasına gelen, 76a-5 "Temmeti'l-kitâb bi-'avni'l-lâh" kalıp ifadesiyle tamamlanmıştır.

Metindeki ikinci eser 76b-99b varakları arasında yer almaktadır. Başlığı olmayan eser, oldukça önemlidir. Çünkü eserin müellifi olma ihtimalini taşıyan isim burada zikredilmektedir. Yazmadaki ikinci eser "İman nedir?" sorusuyla başlamaktadır. 81b-83b numaralı varaklarda "mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün" kalıbıyla yazılmış "kaside" başlığını taşıyan 33 beyitlik bir naat bulunmaktadır. Bu sorunun akabinde imanın çeşitleri, imanın ve İslâm'ın şartları, erkeğin eşi üzerindeki haklarından bahsedilmektedir. Eserin bu kısmında yazarın *Ahvâl-i Kıyâmet* metninde olduğu gibi sıkça ayet ve hadislerle yer verdiği görülmektedir. Birinci, ikinci ve üçüncü metinde üslubun değişmemesi, bu üç metnin aynı kişiye ait olabileceği düşüncesini kuvvetlendirmektedir.

Metindeki ikinci eser; 99a-13 "Temmeti'l-kitâb bi-'avni'l-lâhi'l-meliki'l-vehhâb" ifadesiyle bittikten sonra kırmızı mürekkeple 99b-1 "Hazret-i 'Ali Keremu'l-lâh vechehu" başlığı atılmıştır. Hz. Ali'den rivayet olunan bu bölümde Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye vermiş olduğu nasihatler ele alınmakta, kişinin her akşam yatmadan önce yapması gerekenler hakkında bilgi verilmektedir. *Kur'ân-ı Kerîm*'i hatmetmek, dört bin akçe sadaka vermek, Ka'be'yi ziyaret etmek yapılacaklar arasındadır. Hz. Ali'nin bunca şeyin bir gecede nasıl yapılacağını sorması üzerine, Hz Muhammed Cebra'il vasıtasıyla kendisine bunun bildirildiğini ifade eder. Buna göre İhlas Suresi'ni üç kere okumak *Kur'ân-ı Kerîm*'i hatmetmekle eş değerdir. Fâtiha'yı dört kere okumak dört bin akçe sadaka vermenin yerine geçer. Üç kere *subhâna'llâhi ve'l-hamdü'llahi velâ ilahe illallâhu vallahu ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-'aliyyi'l-'azîm* diyen Kâbe'yi ziyaret etmiş sayılır. On kere Peygamberimize şalavat-ı şerîf getiren cenneti almış kadar olur. On kere *estağfirullâh el-'azîm ellezî lâ ilahe illa hüve'l-hayyel kayyüme ve etübu ileyh* diyen kişinin hasımlarını razı etmiş sayılacağı belirtilir.

Nasihatlerin ardından kırmızı mürekkeple *Hazâ Kitâbu Mesâ'ili Şettâ ve Bihi Nesta'in* başlığı atılmıştır. Eser, 99b-103a varakları arasında bulunmaktadır. Eserin konusuna bakıldığında namaz çeşitleriyle ilgili bilgileri ihtiva ettiği görülmektedir. Metinde cuma namazının usulü, camide nasıl davranılması gerektiği, hutbe esnasında konuşulmaması ve başka şeylerle ilgilenilmemesi hususu, hatibin dikkatle dinlenilmesi gerektiği gibi konular ele alınmıştır. Bununla birlikte cuma namazının önemi, namaz kılmaya nasıl niyet edileceği; "100b-(5) *Qur'an* okunur ise oturup *Qur'an-ı 'azîm* dinleye (6) eger okunmaz-ısa niyyet itdüm tahiyetü'l-mescid (7) kılmğa diyüp iki rek'at namâz kıla ezân (8) okunduktan sonra cümle cemâ'at namâza kalkarlar

(9) *cum'anuñ evvel sünneti kılmâğa niyyet itdüm* (10) *diyüp dört rek'at namâz kıla*" anlatılmıştır. Üç defa art arda önemli bir gerekçesi yokken cuma namazına gitmeyen kişinin kalbini pas bağlayacağı şu şekilde ifade edilmiştir: 101b-(3) "*üç (4) hafta birbiri ardınca cum'a namâzın bilâ (5) 'özü terk iden kimsenüñ kalbini päs (6) bağlayup âhîrinde nifâk ile gitmege sebeb (7) olur di-mişler*". Cuma namazının altı şartından bahsedildikten sonra bayram namazıyla ilgili malumat verilmeye başlanmıştır. Bayram namazına nasıl niyet edileceği, hangi duanın okunacağı ve namazın nasıl kılınacağı yine bu kısımda anlatılmıştır. Hemen akabinde cenaze namazına geçilmiştir. Cenaze namazını kılmaya nasıl niyet edileceği, hangi duanın okunacağı, namazın nasıl kılınacağı, namazın sonunda okunulan duanın hangisi olduğu, okuma yazma bilmeyenin daha kısa bir dua okuyabileceği konusunda verilen bilgilerin ardından metin sona ermektedir.

Çalışmamızda, 06 Mil Yz A 8835 numaralı yazmada bulunan üçüncü eser transkripsiyonlu olarak Latinize edilmiştir. Her sayfada satır numaraları verilmiştir. Metinde silik olan, okunmayan yerler köşeli parantezle, 101b-11 [‘amm] şeklinde metin tamiri yapılarak gösterilmiştir. Bazı kelimelerde harflerin noktalarının yazılmadığı görülmüştür; 100b-3 *şetta*. Kendisinden önce gelen kelimeyle birleşik yazılan "ile" bağlaçları 102a-3 *imâm-ile* şeklinde gösterilmiştir. Bağlaç olan "ise" kelimesinin metinde iki farklı şekilde yazıldığı tespit edilmiştir. Kendinden önceki kelimeyle birleşik yazılmayan kelime; 100b-5 *okunur ise*, şeklinde belirtilmiştir. Kendisinden önceki kelimeyle birleşik yazılanlar; 100b-6 *okunmaz-ısa* şeklinde araya "-“ konularak gösterilmiştir. Metinde Arapça ibarelerin üzerlerine kırmızı çizgi çizilerek gösterildiği tespit edilmiştir. Arapça ibareler transkripsiyonlu ve italik olarak yazılmış, anlamları dipnotta belirtilmiştir. Belirtme hâli ekinin değişebildiği tespit edilmiştir. 102a-4 *elini bağlaya* ifadesinde belirtme hâli eki -i'dir. Ancak bir diğer örnekte 102a-8 *elin bağlaya* belirtme hâli ekinin -n olduğu görülmektedir.

Kütüphanelerin kataloglarında keşfedilmeyi bekleyen eserlerden biri olan bu metnin Hacı Mustafaoğlu Yahyâ'ya ait olma ihtimali üzerinde durmak gerekir. Yazmanın tamamında üslubun değişmemesi, devrik cümle yapılarının devam etmesi bu üç eserin aynı kalemde çıktığını düşündürmektedir. Bir diğer ihtimal de eserin tercüme olmasıdır. Eserin tercüme olma ihtimali -burada geçen Hacı Mustafaoğlu Yahyâ'ya ait beyitler sebebiyle- neredeyse yoktur. Tespit edilen bilgiler ışığında, yazmadaki ikinci eserin burada geçen isim sebebiyle Hacı Mustafaoğlu Yahyâ'ya ait olduğu söylenebilir. Müellifin bilinen iki manzum eserinin yanında mensur bir eser kaleme aldığı da böylece tespit edilmiştir. Eserin geneline bakıldığında imla tutarsızlıkları, Eski Anadolu Türkçesi dönemine has dil hususiyetleri dikkat çekmektedir. Sanatkârane bir dilden ziyade, muhatabına arzu ettiği konularda en basit şekilde bilgi vermeyi hedefleyen sade ve didaktik bir tarzda kaleme alınmıştır. O dönemde revaçta olduğunu bildiğimiz dini muhtevalı didaktik eserlere bir örnek olan çalışma, döneminin dil ve imla hususiyetlerini taşımaktadır. Katalogda *Kitâb-ı Ahvâl-i Kıyâme* olarak kayıtlı olan ancak içerisinde üç farklı eser bulunan yazma bu anlamda dikkate değerdir.

Metin

[99b] (1) *Hzret-i 'Ali Keremu'l-lâh vechehu* (2) *buyurdılar ki Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem* (3) *buyurdılar ki yâ 'Ali beş nesneyi işlemeden* (4) *yatma evvelâ hatm-i Qur'an ve bir dağı dört biñ* (5) *aççe şadağa eyle ve bir dağı Ka'beyi ziyâret* (6) *eyle ve bir dağı cennetüñ bahâsını i'tâ eyle* (7) *ve bir dağı haşmlarını râzı eyle buyurdılar* (8) *Hzret-i 'Alî eydür yâ Resûlullâh bu kadar eşyâ* (9) *bir gecede bir araya nice gelür ve bu 'amele kim kâdir* (10) *olabilür*

didiklerinde Hazret-i Resülullâh (11) *şallallâhu ‘aleyhi ve sellem*⁴ sa‘âdet ile buyurdılar (12) yâ ‘Alî Hazret-i Cebrâ’il ‘aleyhi’s-selâm Hazret-i (13) Rabbe’l‘âlemîn’den baña vârid oldu ki [100a] (1) bir kimesne sûre-i İhlâş’ı üç kerre okusa (2) Qur‘ân-ı ‘azîmü’s-şânî hatm itmiş olur ve (3) sûre-i Fâtiha’yı dört kerre okusa dört (4) biñ akçe şadağa itmiş olur üç (5) kerre *subhâna’llâhi ve’l-ğamdü’llâhi velâ ilahe illallâhu* (6) *vallahu ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi’l-‘aliyyi’l-‘azîm*⁵ (7) dise Ka‘beyi ziyâret itmiş (8) olur ve on kerre Resülullâh *şallallâhu ‘aleyhi* (9) *ve sellem* hazretine şalavat-ı şerîf getürse (10) cennetüñ bahâsını i‘tâ itmiş olur (11) ve on kerre *es-tağfirullâh el-‘azîm ellezî lâ ilahe* (12) *illa hüve’l-ğayyel kayyüme ve etübu ileyh*⁶ dise (13) haşım-ların râzî itmiş olur şadağa Resülullâh [100b] (1) ve şadağa ceybullâh bu vech ile yatsudan (2) soñra yatacak vaktin

7Hazâ Kitâbu Mesâ’ili (3) Şettâ ve Bihî Nesta’in cum‘a gün namâz için (4) câmi‘e va-ran kimesne câmi‘e girdikde eger (5) Qur‘ân okunur ise oturup Qur‘ân-ı ‘azîm diñleye (6) eger okunmaz-ısa niyyet itdüm tahiyetü’l-mescid (7) kılmğa diyüp iki rek‘at namâz kıla ezân (8) okundukdan soñra cümle cemâ‘at namâza kalkarlar (9) cum‘anuñ evvel sünneti kılmğa niyyet itdüm (10) diyüp dört rek‘at namâz kıla soñra (11) hañib huñbeye çıkar anı diñleye aşlâ bir söz (12) söylemeye ve namâz kılmaya ve diliyle zıkr dağı (13) itmeye hañib huñbeden indikde niyyet [101a] (1) eyledüm cum‘a namâzınıñ farzını kılmğa uydum (2) şu imâma iki rek‘at farz namâzı kıla (3) ba‘dehu niyyet eyledüm cum‘anuñ soñ sünneti (4) kılmğa diye dört rek‘at namâz kıla ba‘dehu (5) vaktine yetişüp henüz kılmadığım âhir zuhrî (6) kılmğa niyyet itdüm diyüp dört rek‘at namâz (7) kıla ba‘dehu niyyet itdüm sünnet ve vakti kılmğa (8) diyüp iki rek‘at namâz kıla bu zıkr olunan (9) namâzlaruñ cümlesinde Fâtiha ile bile böyle sûre (10) oku-nur dörder olanlaruñ ikileri tahiyâtından (11) soñra şalavât du‘âsı okunmaz bir âdem hañib (12) huñbede iken câmi‘ye gelse cum‘anuñ evvel (13) sünneti kılınmaz soñra każâ dağı olunmaz lemmâ [101b] (1) sünnete başlamış iken hañib huñbeye çıksa (2) bir kul da iki rek‘at kılup selâm vire (3) bir kul da dört rek‘at tamâm ide üç (4) hafta birbiri ardınca cum‘a namâzın bilâ (5) ‘özü terk iden kimsenüñ kalbini päs (6) bağlayup âhirinde nifâk ile gitmege sebep (7) olur dimişler imdi ‘özürsüz cum‘a namâzı (8) terkenden gâyet ihtirâz ideler cum‘anuñ (9) şartı edâsı altıdur vakit, imâm hem (10) cemâ‘at üç de olsa mışır ve huñbe, ızın-i (11) [‘amm] şalât-ı ‘ıyd bayrâm namâzın kılmak murâd (12) iden kimesne câmi‘ye vardıkda cümle cemâ‘at (13) bayrâm namâzın kılmğa kalkdıklarında hañib [102a] (1) efendi mihrâba durdukdan soñra niyyet itdüm (2) bugünkü bayrâm namâzın kılmğa uydum şu imâma (3) diyüp imâm-ile bile tekbîr eyleye evvelki (4) tekbîrden soñra elini bağlaya sübhâneke okuya (5) ba‘dehu imâm ile bir tekbîr dağı eyleye ellerin (6) şalivire ba‘dehu yine tekbîr eyleye yine ellerin (7) şalivire soñra bir tekbîr dağı eyleye imâm-ile bile (8) ba‘dehu elin bağlaya soñra imâm Qur‘ân okuyup (9) rükû‘ olunup secdeler olunup ikinci rek‘atda (10) Qur‘ân okundukdan soñra üç kerre imâm-ile bile (11) tekbîr idüp her birinde ellerin şalivire (12) dördüncü tekbîr rükû‘ tekbîridür anda el (13) kaldırılmaz ammâ sâ‘ir zıkr olunan ziyâde [102b] (1) tekbîrlerde el kaldırılır bayrâm namâzında âbdesti (2) bozulan namâzuñ fevtinden korçarsa şu var iken (3) teyemmüm itmek câ’izdür şalât-ı

⁴ “Allah’ın selamı onun üzerine olsun.” manasındadır.

⁵ Camide cemaat salavat getirdikten sonra müezzinin okuduğu duadır. Anlamı: Allah eksik sıfatlardan tenzih edilmiştir. Hamd Allah’adır. Allah’tan başka ilah yoktur ve Allah en yücedir. Allah’tan başkasında güç ve kuvvet yoktur.

⁶ “Kendisinden başka ilah bulunmayan, ebedi hayatla daima diri olan, herşeyin varlığı kendisine bağlı olup kâinatı yöneten Allah’tan beni bağışlamasını dilerim” manasındadır.

⁷ “Çeşitli meselelerin olduğu, faydalandığımız bir kitaptır” manasındadır.

cenâze cenâze (4) muşallâya hâzır olduğda namâzın kılmak murâd (5) iden kimesne niyyet it-
düm Allah için namâza (6) şu hâzır olan seyyid için du'âya uydum (7) şu imâma diyüp imâm-
ile bile tekbîr ide (8) ba'dehu sübhâneke oğuya ba'dehu imâm tekbîr (9) ider cemâ'at dağı bile
tekbîr ider ba'dehu (10) şalavât du'âsın oğuyalar yine imâm tekbîr (11) ider cemâ'at dağı tekbîr
idüp sonra bu (12) du'âyı oğuyalar ⁸Allâhümmağfir lihayyînâ ve meyyitinâ (13) ve şâhidinâ ve
ğâibinâ ve şâğirinâ ve kebirinâ [103a] (1) ve zekerinâ ve ünşânâ Allahümme men ahyeytehu
minnâ (2) feahyihi 'ale'l-islâmi ve men teveffeytehu minnâ (3) feteveffehü 'ale'l-imâni ve
huşaşhâze'l-meyyite (4) bi'r-rûhi ve'r-rahati ve'l-mağfireti ve'r-rıdvânn Allahümme (5) in kânet
muhsinen fezid fi ihsânihi (6) ha ve in kâne net mus'en fetecâvez 'anhu (7) ha ve lağkhi'l-emne
ve'l-büşrâ ve'l-kerâmete (8) ve'z-zülfâ bi'r-rağmetike yâ erğame'r-râhimin eger (9) bu du'âya
kâdir olmazsa ümmî olan her (10) cenâze namâzında bunu oğuya Allâhü'm-mağfirli (11) ve'l
mü'minîn ve'l mü'minâti ve'l hazel meyyite diye (12) bundan sonra dördüncü tekbîr idüp selâm
(13) vireler cenâze namâzında imâm olmayan kimesne

06 Mil Yz A 8835

99. varak

⁸ "Cenaze erkekse okunacak olan duadır. Anlamı: Allah'ım Bizim dirilerimizi, ölülerimizi, hâzır ve gâib olanlarımızı, büyüklerimizi ve küçüklerimizi, erkeklerimizi ve insanlarımızı afv ve mağrifet buyur. Yâ Rabb! Bizden yaşattıklarını İslâm üzerine yaşat. Bizden öldürdüklerini iman üzerine öldür. Bilhassa bu ölüyü kolaylığa, rahatlığa mağrifete, rızana erdir. Yâ Rabb! Eğer bu ölü, muhsin ise ihsanını artır ve eğer yaramaz bulunmuş ise affet. Kendisine emniyet, beşâret, kerâmet ve kurbanîyet nasib buyur, rahmetinle ey merhametlilerin en merhametlisi" manasındadır.

100. varak

101. varak

102. varak

KAYNAKÇA

- Ahvâl-i Kiyâmet*. Milli Kütüphane, El Yazması ve Nadir Eserler, 06 Mil Yz A 8835.
- DEVELLİOĞLU, F. (1998). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. İstanbul: Aydın Kitabevi Yayınları.
- KÖKSAL, M. F. (2011). *Mevlid-nâme*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- KÖKSAL, M. F. (2020). "Za'îf, Yahyâ, Hacı Mustafaoglu ". [ZA'İF, Yahyâ, Hâcî Mustafâoğlu \(yesevi.edu.tr\)](http://ZA'İF, Yahyâ, Hâcî Mustafâoğlu (yesevi.edu.tr))
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, (2018). Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- KÜLTÜRAL, Z. (2009). *Hacı Mustafaoğlu, Mecmaü'l Envâr Tenkitli Metin-İnceleme*. İstanbul: Si-murgKitapçılık, Yayıncılık ve Dağıtım Ltd. Şti.
- Yeni Tarama Sözlüğü*, (1983). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Classical Turkish Literature is a period in which many valuable works have been written within the wide geography it covers and the centuries of its existence. However, many works have still not been studied. Especially some of the works written in the XIVth and XVth centuries do not have information about their authors and dates of composition. In library catalogs, the information given about most of the manuscripts does not go beyond the number of pages and their subjects. In this study, we will give brief information about the manuscript numbered 06

Mil Yz A 8835 in the Manuscript and Rare Works section of the National Library and will present the work titled " *Hazā Kitābu Mesā'ili Şettā ve Bihi Nesta'in* " in the 100b-103a of the work. The work is recorded in the catalog as *Kitāb-ı Ahvâl-i Kıyâme*. This is because the first text is titled *Hazā Kitābu Ahvâli Kıyâmet*. The second work has no title. However, the couplets here are important for providing information about the author of the text. The work begins with the question "What is faith?" and focuses on religious issues such as the conditions of faith, the conditions of Islam, and the rights of a man over his wife. Some narrations, verses and hadiths are used to explain these topics. The third work provides information about Friday prayers, Eid prayers and funeral prayers. The manuscript, which appears as a single work in the catalog with the title *Kitāb-ı Ahvâl-i Kıyâme*, actually contains three different works, probably all by the same author. In our study, the third work in manuscript 8835 was transcribed. The mentioned topics have been summarized and the original text has been added at the end of the text. Our study deals with a religious treatise in the manuscript numbered 06 Mil Yz A 8835 in the Manuscript and Rare Works Collection of the National Library, which is located between 99b-103a of the manuscript. The manuscript containing the treatise we are studying is referred to in the collection records as *Kitāb-ı Ahvâl-i Kıyâme*. This is because the first text is titled *Hazā Kitābu Ahvâli Kıyâmet*. There is no information about the author, date of composition, or the record of the manuscript. The manuscript, numbered 06 Mil Yz A 8835, consists of 102 folios. The manuscript, which appears as a single work in the catalog under the title *Kitāb-ı Ahvâl-i Kıyâme*, contains three different works. In the ode on pages 82b-83a of the text, the names Hacı Mustafaoğlu and Yahya are mentioned. The two couplets in the ode are the same as the two couplets in Hacı Mustafaoğlu Yahya's *Siyer-i Nebî*, which M. Fatih Köksal introduced in TEİS. For this reason, it is highly probable that the author of the work is Hacı Mustafaoğlu Yahya. Yahyâ has 2 works that have been identified so far. The first of these is *Mecma'ül Envâr*, which consists of 1726 couplets. Although there is no information about the name of the work anywhere in the *Masnavi*, it is recorded as *Siyer-i Nebî* in the Manuscripts Catalog of the National Library. Although the date of composition is not clear, the mention of *Mecma'ül Envâr* in the work indicates that the work was written after 1490. Some information about Hacı Mustafaoğlu Yahyâ was obtained from his two extant works. The author is Hacı Mustafaoğlu Yahyâ, one of the disciples of Emir Sultan, son-in-law of Yıldırım Bayezid, who used the pseudonym "Za'îf" in his poems and lived in Bursa. The fact that the style remains unchanged in the manuscript and the continuation of the transposed sentence structures suggests that all three works in it were written by the same author. Another possibility is that the work is a translation. The possibility of the work being a translation is almost non-existent due to the couplets belonging to Hacı Mustafaoğlu Yahyâ. In the light of the information found, it can be said that the second work in the manuscript belongs to Hacı Mustafaoğlu Yahyâ since the couplet examples given from his work *Siyer-i Nebi* are the same. When we look at the work in general, spelling inconsistencies and language features typical of the Old Anatolian Turkish period draw attention. Rather than an artistic language, it is written in a simple and didactic style aiming to provide information to the addressee in the simplest way. It is an example of didactic works with religious content, which were numerous at the time it was written. The work bears the language and spelling characteristics of its period. The manuscript, which is registered in the catalog as *Kitāb-ı Ahvâl-i Kıyâme* but contains three different works, is remarkable in this sense.